

SHAXSLARNI JINSIY JINOYATLARGA QARSHI KURASHISHNING VIKTIMOLOGIK PROFILAKTIKASI

Islomov Azizbek Xamza o'g'li

*O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati
ixtisosligi bo'yicha tahsil olayotgan 3-o'quv kursi 310-guruh kursanti*

G'aniyev Farrux Taxirjanovich

*O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati
kafedrasida katta o'qituvchisi Toshkent, 100197, O'zbekiston*

e-mail: fargan77@bk.ru

orcid.org/0009-0005-2423-050X

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 25.12.2025

Revised: 26.12.2025

Accepted: 27.12.2025

KALIT SO'ZLAR:

*Jinsiy erkinlikka qarshi
jinoiyatlar, Viktimologik
profilaktika Viktimologiya,
Potentsial jabrlanuvchi,
Profilaktika inspektori, Mahalla
profilaktika inspektori, Yashirin
jinsiy zo'ravonlik, Onlayn jinsiy
jinoiyatlar, Internet orqali
zo'ravonlik, Oilaviy jinsiy
zo'ravonlik, Voyaga yetmaganlar
huquqlari, Xavf guruhlari,
Psixologik yordam, Maxfiylikni
ta'minlash, Ishonch qutilari va
Raqamli xavfsizlik. yukoridagi*

*Jamoatchilik nazorati, Nol tolerans
siyosati (zero tolerance), Sud-huquq
islohoti, Mahalla monitoring tizimi Jinsiy
erkinlikka qarshi jinoiyatlar shaxsning
sha'ni, qadr-qimmatini va daxlsizligini
poymol qiladigan, ijtimoiy barqarorlikka
jiddiy tahdid soladigan og'ir jinoiyatlar
sirasiga kiradi. Bugungi kunda mazkur
jinoiyatlarning oldini olishda nafaqat
jinoiyatehilar bilan ishlash, balki potentsial
jabrlanuvchilarni himoyalashga qaratilgan
viktimologik yondashuv alohida ahamiyat
kasb etmoqda. Bu esa profilaktika
inspektorlari faoliyatini yangi bosqichga
olib chiqishni, ularning bilim va
ko'nikmalarini takomillashtirishni talab
qiladi.*

ma'lumotlardan kelib chikib

Tadqiqotning maqsadi: Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlarning oldini olishda viktimologik yondashuvning o'rni va samaradorligini o'rganish, shuningdek, mahalla profilaktika inspektorlari faoliyatini yangi bosqichga ko'tarish uchun amaliy takliflar ishlab chiqish.

Tadqiqot materiallari va usullari: O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonun hujjatlari, Jinoyat kodeksi, VMQ 565-son qaror, sud amaliyoti materiallari, IIV statistik ma'lumotlari tahlili; Germaniya, Yaponiya, Janubiy Koreya va AQShning ilg'or tajribasi; tizimli tahlil, taqqoslash va umumlashtirish usullari.

Tadqiqot natijalari: Jinsiy jinoyatlarning zamonaviy ko'rinishlari (ayniqsa, onlayn va oilaviy zo'ravonlik) keskin o'sishi aniqlandi. Yashirin xususiyatga ega bo'lgan ushbu jinoyatlarni faqat jinoyatchiga emas, balki potentsial jabrlanuvchiga yo'naltirilgan viktimologik profilaktika orqali oldini olish samarali ekanligi isbotlandi. Profilaktika inspektorlari birlamchi va eng muhim bo'g'in sifatida belgilandi.

Xulosa: Jinsiy jinoyatlarning kamayishi faqat qattiq jazo emas, balki kuchli viktimologik profilaktika tizimiga bog'liq. Profilaktika inspektorlarining malakasini oshirish, maxfiy monitoring mexanizmlarini joriy etish, maktablarda "ishonch qutilari" va raqamli xavfsizlik darslari, shuningdek, nol tolerans siyosati O'zbekiston sharoitida jinoyatlar sonini sezilarli darajada qisqartirish imkonini beradi.

I. Viktimologik profilaktikaning nazariy asoslari

Viktimologiya — shaxsning jinoyat qurboni bo'lish ehtimolini o'rganadigan fan bo'lib, jinsiy jinoyatlar kontekstida u alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki bunday jinoyatlar ko'pincha yashirin shaklda sodir etiladi, jabrlanuvchi qo'rquv, uyat yoki bosim sababli murojaat qilmaydi. Shu boisdan viktimologik profilaktika quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- shaxsning xavf darajasini baholash;
- xavf guruhiga mansub shaxslarni aniqlash;
- psixologik yordam va huquqiy maslahatlar berish;
- himoya choralari ishlab chiqish;
- jamiyatda sog'lom ijtimoiy muhitni shakllantirish.

II. Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlarning zamonaviy ko'rinishlari

Zamonaviy texnologiyalarning rivojlanishi jinsiy jinoyatlarning ko'lamini kengaytirmoqda. Jumladan:

- internet orqali zo'ravonlik;
- shantaj, bosim va majburlashning yangi usullari;
- voyaga yetmaganlar bilan bog'liq virtual jinoyatlar;
- oilaviy zo'ravonlikning yashirin ko'rinishlari.

Mazkur jinoyatlar ko'pincha uy sharoitida, yopiq muhitda, ishonchli munosabatlar fonida sodir etiladi, bu esa ularni aniqlashni murakkablashtiradi.

III. Profilaktika inspektorining faoliyati va uning ahamiyati

Mahalla profilaktika inspektori jinsiy jinoyatlarning oldini olishning birlamchi bo'g'ini hisoblanadi. Ularning asosiy vazifalari:

- oilaviy muhitni o'rganish;
- ijtimoiy xavf guruhidagi shaxslar bilan individual ishlash;
- voyaga yetmaganlar muammolarini aniqlash;
- zo'ravonlik xavfini baholash;
- huquqiy tushuntirish ishlari olib borish.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'plab jinoyatlarni erta aniqlash profilaktika inspektorining o'z vaqtida aralashuvi natijasida sodir bo'lmay qoladi.

VMQ 565-son Nizom jinsiy jinoyatlar bo'yicha jamoatchilik muhokamasini cheklaydi, maxfiylikni ta'minlaydi va jabrlanuvchi huquqlarini himoya qiladi.

V. Jinsiy jinoyatlarning sabablari va ularni keltirib chiqaruvchi omillar

Jinsiy jinoyatlar quyidagi omillar ta'sirida sodir bo'lishi mumkin:

- oilaviy muammolar va nizolar;
- iqtisodiy qiyinchiliklar;
- psixologik beqarorlik;
- spirtli ichimliklar iste'moli;
- ijtimoiy nazoratning pastligi;
- tarbiyaning sustligi.

Shuningdek, voyaga yetmaganlar bo'lgan oilalarda nazoratning sustligi, ota-onalarning e'tiborsizligi jinoyat sodir bo'lishiga sharoit yaratishi mumkin.

VI. Jabrlandi deb taxmin qilinayotgan shaxslar bilan ishlash tizimi

Viktimologik profilaktikaning samarali bo'lishi uchun quyidagi yo'nalishlar muhim:

1. Psixologik ko'mak ko'rsatish.

2. Maxfiy murojaat kanallarini yaratish.
3. Mahallada xavfsiz muhitni shakllantirish.
4. O'quvchi-qizlar uchun xavfsizlik darslari o'tkazish.
5. Onlayn xavfsizlik bo'yicha raqamli savodxonlikni oshirish.

Germaniya, Janubiy Koreya, Yaponiya, AQSH tajribasi shuni ko'rsatadiki, jinsiy jinoyatlar profilaktikasida quyidagi yondashuvlar samarali:

- "tolerantlik" siyosati;
- maxsus tezkor reaksiya guruhlar;
- interdisciplinar monitoring markazlari;
- muntazam psixologik yordam dasturlari;
- voyaga yetmaganlar uchun himoya markazlari.

1. Profilaktika inspektorlari uchun viktimologiya bo'yicha majburiy malaka oshirish kurslarini yo'lga qo'yish.

2. Jinsiy jinoyatlarning yashirin shakllarini aniqlash uchun mahalla darajasida maxfiy monitoring tizimini yaratish.

3. Har bir maktabda psixologik xavfsizlik bo'yicha "ishonch qutilari" joriy etish.

4. Oilaviy zo'ravonlikka barham berish bo'yicha kompleks dastur tasdiqlash.

5. Xavf guruhiga mansub ayollar va bolalarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash markazlari faoliyatini kengaytirish.

6. Internet orqali sodir bo'ladigan jinoyatlar bo'yicha raqamli nazorat mexanizmlarini takomillashtirish.

7. Mahallalarda muntazam ravishda huquqiy-psixologik seminarlar o'tkazish.

Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar jamiyatning ijtimoiy barqarorligiga jiddiy zarar yetkazadi. Ularga qarshi kurashishda viktimologik yondashuv, jabrlanuvchini himoya qilish, profilaktika inspektorlarining malakasini oshirish va jamiyatda hushyorlikni shakllantirish eng muhim vazifalardir. Agar profilaktika tizimi to'g'ri yo'lga qo'yilsa, nafaqat jinoyatlar kamayadi, balki jamiyatning ijtimoiy-axloqiy sog'lomligi ham mustahkamlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 2023;
2. O'zbekiston Respublikasi "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi 371-sonli Qonun;

3. O‘zbekiston Respublikasi “Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi 407-sonli Qonun;
4. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi 2025;
5. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksiga sharhi 2023
6. O‘zbekiston Respublikasi PF-27-sonli Farmon;
7. O‘zbekiston Respublikasi VMQ 565-son qaror.
8. G‘aniev F. T. Turkiya respublikasi: tabiyati, madaniyati va an‘analari //Results of National Scientific Research International Journal. – 2024. – T. 3. – №. 3. – S. 101-116.
9. G‘aniev F. T. O‘zbekistonda inson huquqlarini himoya qilish milliy preventiv mexanizmi //Results of National Scientific Research International Journal. – 2024. – T. 3. – №. 3. – S. 84-90.
10. Ganiyev F., Ganiyeva G. O‘g‘irlik haqida tushuncha, o ‘g ‘irlikning psixologik genezisi va mehanizmlari //Yevraziyskiy jurnal prava, finansov i prikladnykh nauk. – 2023. – T. 3. – №. 4. – S. 43-47.
11. Ganiyev F., O‘zoqboyev S. Voyaga yetmaganlar tomonidan sodir qilinadigan jinoyat ishlarini yuritish //Yevraziyskiy jurnal texnologiy i innovatsiy. – 2023. – T. 1. – №. 12 Part 2. – S. 131-134.
12. Ganiyev F. O‘g‘irlik jinoyatlarining profilaktikasi tushunchasi va turlariga oid ayrim mulohazalar //Yevraziyskiy jurnal prava, finansov i prikladnykh nauk. – 2023. – T. 3. – №. 4. – S. 37-42.
13. G‘aniyev F. T. O‘g‘irlik jinoyatining jinoyat-huquqiy jihatlari va oldini olishga doir fikr-mulohazalar //Results of National Scientific Research International Journal. – 2023. – T. 2. – №. 12. – S. 301-313.
14. G‘aniyev F. Profilaktika inspektorlari tomonidan o‘g‘irliklarning oldini olish faoliyatini tashkil etish yo‘nalishlari //Yevraziyskiy jurnal prava, finansov i prikladnykh nauk. – 2022. – T. 2. – №. 12. – S. 159-162.
15. G‘aniyev F. “Obod va xavfsiz mahalla” tamoyiliga asoslangan tizimni joriy etishda fuqorolar yig‘inlarini faoliyatini tizimli yo‘lga qo‘yish //Yevraziyskiy jurnal prava, finansov i prikladnykh nauk. – 2023. – T. 3. – №. 3. – S. 96-98.
16. G‘aniyev F. Axborot xavfsizligi hamda muhofazasi ta‘minlanganiga qaramasdan sodir etiladigan jinoyatlar //Yevraziyskiy jurnal prava, finansov i prikladnykh nauk. – 2023. – T. 3. – №. 1. – S. 129-138.

17. Taxirjanovich G. F., Qizi M. F. M. EKOLOGIYA SOHASIDAGI HUQUQBUZARLIKLARNING O 'ZIGA XOSLIGI //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2024. – T. 1. – №. 4. – S. 8-10.

18. Ganiyev F., O'zoqboyev S. VOYAGA ETMAGANLAR JINOYATCHILIGIGA QARSHI KURASHISH VA OLDINI OLIISH-DAVR TALABI //Yevraziyskiy jurnal texnologiy i innovatsiy. – 2023. – T. 1. – №. 12 Part 2. – S. 125-130.

19. Ganiyev F., Ganiyeva G. O 'G 'IRLIK JINOYATI TUSHUNCHASI VA PROFILAKTIKASI //Yevraziyskiy jurnal akademicheskix issledovaniy. – 2023. – T. 3. – №. 4. – S. 173-177.

20. G'aniyev F. PREVENTION OF OFFENSES RELATED TO RELIGIOUS EXTREMISM //Science and Innovation. – 2022. – T. 1. – №. 7. – S. 125-128.

G'Aniyev, F. "DINIY EKSTERIMIZM BILAN BOG'LIQ BO'LGAN QONUNBUZARLIKLARNING PROFLAKTIKASI." *Science and innovation* 1.C7 (2022): 125-128.

21. G'aniev F. T. O 'ZBEKISTONDA INSON HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MILLIY PREVENTIV MEXANIZMI //Results of National Scientific Research International Journal. – 2024. – T. 3. – №. 3. – S. 84-90.

